

LA SEXUALITAT HUMANA, ENTRE LA INTIMITAT I LA VULNERABILITAT

Antoni Nello

L'article pretén mostrar la inherent complexitat de la sexualitat humana, de manera que queden denunciades les posicions anacròniques que encara avui llegeixen negativament i repressiva aquesta dimensió fonamental de l'existència humana, alhora que són desemmascarades les posicions de la pretesa alliberació sexual que redueix la sexualitat a una qüestió estrictament fisiològica i a un objecte de mercat. Perquè la sexualitat està sotmesa a una doble tensió: ètica, que té a veure amb l'orientació d'obertura a l'altre o de replegament sobre si mateix que li doni l'home, i antropològica, que concerneix la simultaneïtat de la necessitat d'intimitat i de por a la pròpia vulnerabilitat que es posen en joc en la vivència de la sexualitat. Una doble tensió que és també constitutiva del viure humà, però que troba en la sexualitat l'expressió i manifestació més aguda. És per això que s'afirma l'horitzó de l'amor com a únic àmbit de sentit de la sexualitat humana, i que es proposa una educació de la sexualitat en concomitància amb l'educació de la personalitat.

107

A propòsit de la sexualitat humana: del secret a la xerrameca, del tabú al consum

Certament, parlar de la sexualitat humana és delicat. Es tracta d'afrontar una qüestió que no és ni simple ni senzilla i que concerneix profundament l'ésser humà en les seves relacions amb si mateix i amb els altres. Bé podem afirmar que la sexualitat representa, en la vida de tota persona, una realitat enormement fascinant i terriblement compromesa alhora on juguen simultàniament el desig més primari i el sentit més racional del viure humà. I en aquesta cruïlla resulta ben fàcil perdre la mesura. És la cruïlla

entre l'home animalístic amb el seu instint i l'home subjecte de sentit i de projecte. De fet, d'una o d'altra manera, creiem que s'ha perdut sovint la mesura al llarg de tota la història del pensament que havia de donar raó de la sexualitat, així com al llarg de la història dels costums que havia de materialitzar aquella raó.

Avui, però, hem de constatar, independentment de tota valoració, que pel que fa a la sexualitat humana hem passat del secret a la xerrameca, del tabú al consum. Amb raó afirma Pedro Laín Entralgo que la nostra societat contemporània ha passat del tabú del sexe al tabú de la mort ¹. Ja no és la sexualitat la qüestió secreta de la qual només s'admet el xiuxiueig, reservada a àmbits d'estricta intimitat i assumida com a abandó culpable als més inconfessables plaers. Ara és la mort qui està revestida d'aquestes característiques, una mort marginada als asèptics tanatoris emmascaradors de la seva tragèdia, com si es tractés d'una realitat que no afecta la naturalitat de la vida humana, essent-ne com és la seva inexorable culminació i desenllaç. La sexualitat, en canvi, planeja obertament sobre la humanitat. Però no per això la seva vivència és més madura ni més alliberadora, per molt que es visqui en termes més alliberats.

108

Cal reconèixer que la història de la vivència humana de la sexualitat és ben complexa. És una història de constriccions, d'una lectura negativa del fet sexual, que desemboca en el puritanisme com a caricatura de totes les dificultats històriques en assumir equilibradament el que representa la sexualitat en la vida dels homes. I es tracta d'una història contradictòria, perquè d'una banda hi ha les lectures negatives de la sexualitat en l'ordre del pensament, mentre que de l'altra banda i paral·lelament corre la història dels costums, marcats per un desig irrefrenable i no frenat de viure lliurement i obertament la sexualitat. Es podria afirmar que mentre els pensadors elaboren les seves teories negatives a propòsit de la sexualitat, els homes i dones de tota condició, sense excloure sinó afegint-t'hi ben especialment les capes més nobles de la societat, en fan una vivència desordenada, encara que no exempta de culpes.

Tot aquest estrany mecanisme s'explica si tenim en compte que la sexualitat ha estat sempre relacionada amb allò primari, amb l'instint de l'home, amb la dimensió més baixa i menys enno-

¹ "El tabú del sexo, poderoso en la pacata sociedad burguesa y aniquilado en la sociedad actual, ha sido sustituido por el tabú de la muerte, fuerte en nuestros días e inexistente antaño" (Pedro Laín Entralgo, *Antropología médica para clínicos*, Barcelona 1984, p. 486).

blidora de l'ésser humà. I és cert que, en la sexualitat, hi juga l'instint humà, l'emoció espontània, el plaer primari, el desig més immediat. En definitiva, amb la sexualitat es posa en joc tot allò que sembla estar en contraposició amb la part més noble de l'home, amb la seva raó i la seva racionalització d'una realitat en què s'inclou l'home mateix i la seva sexualitat. Mentre la sexualitat representa el cavall desbocat que transporta a horitzons fascinants de plaer, la raó és el vehicle serè que situa disciplinadament l'home en l'horitzó del sentit.

Filosòficament, però especialment des d'una lectura teològica, s'ha relacionat la sexualitat amb el pecat, un pecat només tolerable en la mesura que constitueix la font de la procreació. Teològicament s'associa la sexualitat directament amb la concupiscència, amb el segell del pecat original en l'home i que l'inclina espontàniament, irremeiablement segons alguns, al pecat². La sexualitat seria la materialització més evident d'aquesta inclinació al pecat, d'aquesta conversió a la materialitat més primària de la vida en lloc d'orientar-se envers els valors transcendents i absoluts de la raó humana. En una dicotomia clarament platònica de l'home, aquest és considerat com a juxtaposició d'una ànima racional que l'ennobleix i que està cridada a la immortalitat en la comunió amb les idees abstractes i absolutes, i d'un cos material, del qual l'impuls sexual i tot el que l'envolta és la manifestació més pregonna, que l'acosta a l'animal i en representa la part innoble, desestimable, simplement suportable en el nostre trànsit per aquesta vista intrahistòrica atrapada en l'estricta materialitat i en la concreció.

Tota aquesta mentalitat canvia radicalment al llarg del segle XX³. Només caldria esmentar les aportacions, no per exagerades menys significatives, de W. Reich, segons el qual la sexualitat representa una força alliberadora i desalienant de totes les repres-

² El teòleg Gaspar Mora identifica l'aportació de Sant Agustí com el moment clau en el qual s'introdueix una lectura estrictament negativa de la sexualitat en el pensament cristià, moment que es perllongarà fins al Concili Vaticà II, quan l'Església catòlica assumirà la importància positiva de la sexualitat en el marc de l'amor dels esposos (Gaspar Mora, "Ètica sexual" a *Conceptos fundamentales de ética teológica*, Marciano Vidal ed., Madrid 1992, p. 533-562. Pel que fa a la història de la lectura cristiana de la sexualitat, p. 545-550).

³ Molt s'ha escrit a propòsit d'aquests canvis. Fem esment d'algunes obres que poden complementar el que aquí direm. Manel Cuyàs, *Antropología sexual*, Madrid, 1991; Benjamín Forcano, *Nueva ética sexual*, Madrid 1996; José Ignacio González Faus, *Sexo, verdades y discurso eclesialístico*, Maliaño (Cantabria), 1993; Abel Jeannière, *Anthropologie sexuelle*, 1969; Eduardo López Azpitarte, *Ètica de la sexualidad y del matrimonio*, Madrid, 1992; Xavier Thévenot, *Pautas éticas para un mundo nuevo*, Estella, 1988; Ambrogio Valsecchi, *Nuevos caminos de la ética sexual*, Salamanca, 1976.

sions a les quals està sotmès l'home. Amb la vivència alliberada de la sexualitat, l'home es desvincularia de la societat que, en aquest i en tants d'altres aspectes, el té empresonat en un sistema de normes que l'aclaparen⁴.

Però cal reconèixer que d'altres factors han incidit en un canvi de mentalitat a propòsit de la sexualitat. El primer, però no el menys significatiu, és la desvinculació entre sexualitat i procreació que es dona a la segona meitat del nostre segle. Aquesta desvinculació, fruit de la capacitat de regular artificialment l'activitat procreadora de la dona, permet una major llibertat en la vivència de la sexualitat, separada ara del perill d'un embaràs no desitjat i sovint desemmascarador d'una activitat sexual silenciada i secreta. Amb el control de la natalitat, la praxis social ja no es veurà lligada a les teories constrictives en l'ordre sexual, no només d'una manera formal, sinó especialment d'una manera vivencial. La por a l'embaràs queda dominada, l'escàndol queda silenciada.

També cal considerar el crit de llibertat dels anys 60, un crit que esclata amb els esdeveniments de maig del 1968 i que troba en l'alliberament sexual la seva senyera. Poc importarà després que tot el crit de llibertat hagi estat redimensionat per la societat i les seves constriccions de tot ordre, l'alliberament sexual quedarà com a penyora i memòria del desig de llibertat de l'home, precisament en allò que li és més primari i delectable. Precisament la sexualitat representarà el darrer espai de llibertat real. En unes societats democràtiques que a través dels seus múltiples i nous tentacles organitzen de manera cada vegada més cenyida la vida dels homes en el seu exercici professional i en els seus deures socials, s'invo-carà cada cop més fortament la importància de la privacitat, dels àmbits de vida plenament protegits de tota ingerència social i dels quals la sexualitat serà el màxim exponent.

El canvi és, doncs, enorme. D'una societat constrictiva, repressiva a parer d'alguns, hem passat a una societat que tolera, quan no afavoreix teòricament i pràctica, la vivència plenament alliberada i privada de la sexualitat. Del secret hem passat a la xerrameca. De no parlar mai de sexualitat, més que en termes velats i sempre reprovatoris, hem passat a una explosió del discurs sexual en tots els àmbits de la comunicació humana com a manifestació de la veritable llibertat del nostre temps.

En aquestes noves coordenades no és gens d'estranyar que hàgim passat del tabú, quasi sacralitzador, de la sexualitat, al con-

⁴ William Reich, *La irrupción de la motal sexual*, Buenos Aires, 1973.

sum més desafortat de la vida sexual i de tot allò que envolta l'àmbit de la sexualitat. En plena consonància amb una societat que tot ho mesura en termes de consum i de negoci, la sexualitat envaeix les nostres vides, en termes de pornografia explícita, de prostitució desinhibida, de sol·licituds descarades a través dels mitjans de comunicació audiovisual. La sexualitat ha esdevingut així tema de llibertat i negoci fructífer de la nostra societat.

I, tanmateix, pensem que la sexualitat representa un àmbit important però gens simple de la vida humana. Pensem que la xerrameca actual a propòsit de la sexualitat és presumpció d'alliberament que no fa res més que sepultar més fonament encara les tensions i els neguits amb els quals l'home viu la seva sexualitat. Pensem que el mercadeig actual amb tot el que envolta la sexualitat humana emmascara les veritables dificultats de comunicació que molts homes i dones experimenten en la seva vivència de la sexualitat, dificultats emmascarades públicament sota una aparença de normalitat i de domini pacífic de tota situació que té a veure amb la sexualitat, però que amaguen veritables problemes personals. És cert, possiblement, que les persones, avui, gaudeixen de moltes més relacions sexuals, i d'una manera més desenfadada. Però, paradoxa de l'alliberament sexual, d'això no se segueix una major estabilitat de les parelles, una major felicitat en la vida de parella, ni tan sols l'exorcisme definitiu de la terrible experiència de soledat que la facilitació de les relacions sexuals semblava prometre. Del tabú hem passat al mercat descarat, sovint escandalós, i quasi sempre frustrant, del sexe lliure.

Amb les nostres aportacions pretenem mostrar els motius de la ineludible complexitat de la sexualitat humana. Procurarem endegar una aproximació a les arrels antropològiques de la sexualitat per fer veure que la sexualitat és un lloc de confluència de tota la riquesa i complexitat de l'ésser humà. Pretenem mostrar que la sexualitat posa en marxa no només un mecanisme orgànic asèptic, neutre, sinó també, i molt especialment, una identitat personal en què es revela i es manifesta amb totes les seves connotacions i tensions. En altres paraules, volem mostrar que la sexualitat reflecteix d'una manera molt significativa totes les peculiaritats de la personalitat humana i que, per tant, està afectada per totes les tensions i dificultats que afecten la constitució d'aquesta personalitat. Més encara, volem mostrar que, en la sexualitat, aquestes dificultats i tensions assoleixen la seva màxima expressió.

Genitalitat, sexualitat, personalitat

La sexualitat humana té certament molt a veure amb la genitalitat, però no es pot confondre amb ella. I en aquesta confusió rau, al nostre entendre, una de les màximes dificultats per a una vivència autènticament humana de la sexualitat.⁵

La genitalitat és una funció orgànica, pròpia dels genitals, masculins o femenins, que respon a un mecanisme d'estímul i de resposta i posseeix les seves pròpies lleis de funcionament. A manca de patologies, el funcionament dels òrgans genitals és ben conegut i estudiat, i no ofereix sorpreses. Podem associar-lo al funcionament d'altres òrgans, com ara l'estómac o el cor, dins d'un sistema més ampli i en el qual exerceixen unes tasques ben determinades. Si l'estómac s'inscriu en el sistema digestiu i el cor en el sistema circulatori, els òrgans genitals cal inscriure'ls en el sistema reproductor. Des d'aquest punt de vista, la genitalitat té a veure amb la corporeïtat humana, respon a una mecànica determinada i en ben poc es diferencia de la genitalitat d'altres espècies animals.

El coneixement de la pròpia genitalitat, sovint confós amb un adequat coneixement de la pròpia sexualitat, és tanmateix ben important. El coneixement del nostre organisme ens en facilita l'ús, ens evita l'abús i ens ajuda a la seva conservació i explotació.

Sens dubte, la genitalitat representa un moment important de la sexualitat, però no n'expressa tota la riquesa. La genitalitat és una materialització, possiblement la més important però no l'única, de la sexualitat. Pensem en l'abraçada, en la carícia, en l'esguard desitjós i còmplice, en la mateixa imaginació sexual... que són altres materialitzacions de la sexualitat humana, no menys importants que la genitalitat i sovint complementàries a aquesta.

Igual que en el sistema digestiu distingim entre menjar i nodrir-se, i en aquesta distinció expressem una de les grans diferències entre l'home i l'animal més sofisticat; de la mateixa manera hem de distingir entre el funcionament dels òrgans genitals i la vivència de la sexualitat. Mentre nodrir-se és una necessitat primària que pot ser satisfeta de moltes maneres, menjar és la manera humana de nodrir-se: amb el menjar es combina la necessitat de nodrir-se amb el gust dels aliments, amb la preparació mateixa del menjar en cuinar-lo, cercant la satisfacció no solament de la necessitat primària sinó també de la vivència personal del menjar. Amb el menjar l'home satisfà la seva necessitat de nodrir-

⁵ "La cultura moderna se ha esforzado por separar sexo y amor...El sexo es ahora una función puramente fisiológica, como el comer o el beber" (José Ignacio González Faus, *o.c.*, p. 10).

se i se satisfà a si mateix com a home, com a subjecte de desig, de plaer, de sentits. I amb la cultura del menjar materialitza les múltiples funcions d'aquesta necessitat primària: el menjar esdevé ocasió de convivència, de festa, de significació col·lectiva de molts esdeveniments.

I és que el menjar té a veure amb la personalitat, és la manera personal d'afrontar la necessitat primària de nodrir-se. Els animals es nodreixen, només els homes mengen.

Una cosa similar succeeix amb la sexualitat i la genitalitat. Els animals es reproduïxen, fins i tot satisfan el seu instint sexual en l'aparellament, però no tenen relacions sexuals. L'home, en canvi, converteix l'exercici de la seva genitalitat en un moment important i especial de la cultura de la relació interpersonal, del desig compartit i satisfet, de la comunió de personalitats. La sexualitat humana té a veure amb la personalitat i amb la cultura en què aquesta personalitat està immersa.⁶ No per atzar el mateix funcionament de la genitalitat té a veure amb els òrgans superiors de l'home, amb la hipòfisi, distribuïdora de les hormones d'una manera orgànica, amb el cervell com a seu de la intel·ligència que interpreta, assumeix i viu els fenòmens orgànics de l'home convertint-los en estrictament humans.

La sexualitat humana està relacionada, doncs, amb la personalitat.⁷ En aquest sentit, hem de dir que la sexualitat humana és una de les dimensions fonamentals de l'existència humana, al mateix títol que la historicitat, que és la manera humana i lliure d'assumir i afrontar el decurs del temps en la pròpia vida, o que l'eticitat, que és la manera humana d'afrontar la vida amb llibertat i amb sentit, o que qualsevol altra de les dimensions fonamental de l'existència humana.

La sexualitat implica a tota la persona. En la sexualitat conflueixen totes les altres dimensions de l'existència humana: la vivència històrica que s'ha tingut de la sexualitat, les expectatives de relació interpersonal que genera, el sentit ètic que se li vol donar, etc. D'una manera especial, hem de situar la sexualitat humana en l'àmbit de la interpersonalitat, perquè amb la sexuali-

⁶ "Un enorme tanto por ciento de las satisfacciones (y de las frustraciones) humanas no están en las cosas, sino en las expectativas que hemos proyectado sobre ellas" (José Ignacio González Faus, *o.c.*, p. 10).

⁷ En aquest sentit estem molt d'acord amb l'expressió de Gaspar Mora a propòsit de la sexualitat considerant-la "mediació configuradora" del jo en la seva autoafirmació i en la seva relació amb l'exterior (G. Mora, *o.c.*, p. 539), així constitueix un àmbit imprescindible de la construcció i de l'expressió de la personalitat humana.

tat s'escriu una manera determinada de relacionar-se amb persones concretes, amb aquelles envers les quals s'estableix una especial relació de comunicació i de comunió. La sexualitat és una manifestació privilegiada d'aquesta especial vinculació comunicativa i combregadora entre dues persones.

La sexualitat com a eina de plaer o com a expressió de tendresa: les tensions ètiques de la sexualitat humana

Ubicada la sexualitat humana en l'àmbit de la persona, més enllà de la simple genitalitat, hem d'adonar-nos que, precisament per la característica personalitzadora de la sexualitat humana, aquesta està sotmesa a les tensions pròpies del viure humà, tensions que provenen de la inherent dimensió ètica de la persona humana a través de la qual l'home dóna sentit i projecta, amb intel·ligència i llibertat, tot allò que el concerneix.

De fet, molt s'ha escrit a propòsit de la bondat o maldat naturals de la sexualitat. I si és veritat que venim d'una tradició, fonamentalment agustiniana, que considerava la sexualitat com una cosa dolenta, presència i expressió de la concupiscència en l'home, fruit del pecat original, també cal dir que les aproximacions més contemporànies a la sexualitat han insistit en la seva bondat natural, arrelada en la bondat general de la creació de Déu. Si per a sant Agustí la sexualitat reflecteix els instints més baixos de l'home i només és acceptable en funció de la seva obertura a la reproducció humana; per a molts autors contemporanis, la sexualitat, volguda per Déu des de la creació de l'home i de la dona, és expressió i mediació de la grandesa de la comunicació humana en l'amor de la parella i, per això mateix, està envoltada d'una aurèola de bondat natural.

Pel que fa a nosaltres, pensem més aviat que la sexualitat, com tot allò que concerneix l'home, és en ella mateixa ambigua, ni bona ni dolenta en ella mateixa. És a dir que la connotació ètica de la sexualitat depèn de l'orientació amb la qual l'home l'assumeix i la visqui. La sexualitat, aleshores, no és ni bona ni dolenta en ella mateixa, sinó que serà bona o dolenta en la mesura que l'home li doni les connotacions de bondat o de maldat segons la vivència que en faci. La sexualitat serà bona o dolent en la mesura que l'home l'orienti cap a l'encontre amb l'altre o vers el replegament sobre sí mateix. En definitiva, l'orientació ètica de la sexualitat dependrà pràcticament de la orientació ètica de la persona que n'és el seu subjecte. O dit amb d'altres termes, la qualitat ètica de la persona impregnarà la qualitat ètica de la seva sexualitat,

essent aquesta manifestació d'aquella.

De moltes maneres, i diversos autors, s'ha expressat aquesta ambigüitat a la qual ens referim. Totes elles poden trobar el seu rerefons en la tensió entre el principi de plaer i el principi de realitat invocats per Freud a la base de la conducta humana. Si el principi de plaer és motivador d'una conducta que cerca la pròpia autosatisfacció per damunt de tota altra consideració, el principi de realitat orienta la conducta cap a l'adequació amb el món exterior al propi jo, món ple de constriccions de les quals no ens podem desfer, món d'objectivitats que se'ns imposen. Mentre el principi de plaer serà invocat en nom de l'alliberament més absolut, el principi de realitat inspira una actitud obediencial de respecte envers la normativitat social i cultural que presideix els nostres comportaments.

Jacques M. Pohier, amb una clara inspiració freudiana, expressa aquesta tensió en l'àmbit estricte de la sexualitat amb la bipolaritat de plaer i felicitat.⁸ Mentre el principi de plaer expressa la recerca de la pròpia autosatisfacció, de la satisfacció dels propis instints, el principi de felicitat manifesta la recerca d'aquell benestar que és comunió amb l'altre i que passa per l'acolliment de l'altre i per l'entrega a l'altre. La sexualitat, de fet, és ambivalent: tant pot ser una mediació de la recerca del propi plaer, i aleshores l'altre esdevé un objecte al meu servei, com una mediació de la conquesta de la felicitat, i aleshores l'altre esdevé algú, un interlocutor en l'horitzó de la meua vida.

La mateixa ambigüitat, l'expressa el moralista protestant Eric Fuchs amb el suggeridor binomi desig i tendresa:⁹ mentre el desig pivota sobre el seu subjecte, sobre el jo subjecte del desig, i tendeix a la seva autosatisfacció, la tendresa reposa sobre el tu i és la capacitat de posar-se en la pell de l'altre, d'entendre'l i d'estimar-lo, de cercar el seu benestar i la seva satisfacció. En la sexualitat, aquesta tensió troba la seva culminació, precisament perquè la sexualitat toca les fibres més altes de la potència del desig i de la capacitat de tendresa. El mateix gest sexual, des de la intensitat que reclama, pot ser viscut en la recerca de la pròpia autosatisfacció, i aleshores l'altre esdevé un objecte al propi servei, o en la voluntat de construir comunió amb l'altre, i en aquest cas el benestar de l'altre i la mútua empatia en l'acompliment sexual són definitoris.

⁸ Jacques Marie Pohier, "Recherche sur les fondements de la morale sexuelle chrétienne" a *Au nom du Père. Recherches théologiques et psychanalytiques*, Paris, 1972, pp. 171-223.

⁹ Eric Fuchs, *Deseo y ternura*, Bilbao, 1995.

També a la sexualitat es pot aplicar la clàssica tensió i contraposició entre eros i àgape proposada per A. Nygren.¹⁰ Per a aquest autor, tant eros com àgape fan referència a l'amor, són dues expressions de l'amor i per això mateix desemmascaren l'equivocitat de la paraula amor. D'una banda, l'amor pot ser amor d'eros, amor que vol posseir la cosa estimada, amor i passió que converteixen l'altre, cosa o persona, en objecte de la pròpia delectació i tendeixen, per això mateix, a voler dominar i posseir l'altre. Contràriament, l'amor d'àgape és un amor de benvolença, és l'amor de qui, enamorat de la cosa estimada, en cerca el seu bé en el respecte i assumptió precisament de la seva alteritat. Aquesta tensió, o més aviat contraposició, entre eros i àgape, genèrica en la formulació de Nygren, resulta enormement suggeridora si s'aplica a la sexualitat, precisament per les connotacions que en aquest camp ha tingut l'erotisme: tot en l'erotisme està orientat cap a la satisfacció del propi desig, i el mercat de l'erotisme no és res més que convertir les coses o persones que desvetllen l'instint sexual i generen desig en objectes de consum. La vivència de la sexualitat en la nostra cultura contemporània, aparentment alliberada dels tabús clàssics, ha esdevingut la convicció que l'altre i el seu cos són una mediació per a la nostra pròpia i personal autosatisfacció. La imatge de la soledat a dos s'imposa a l'hora d'avaluar moltes de les relacions sexuals contemporànies, una soledat mancada de veritable amor.

En definitiva, i expressada en uns termes o en d'altres, resta ferma la tensió que envolta la sexualitat. Es tracta d'una tensió de tipus ètic, perquè en definitiva es tracta de discernir el sentit i l'orientació que l'home dóna a la seva sexualitat, un sentit i orientació de plaer, de desig o d'erotisme, o bé, a l'inrevés, un sentit i una orientació de felicitat, de tendresa, d'amor d'àgape o de benvolença.

A propòsit d'aquesta tensió, volem ressaltar que es tracta d'una tensió inherent a la pròpia sexualitat, que no es pot fondre en una simple, senzilla i definitiva resolució decisiva i voluntarista. Tot en la sexualitat s'orienta simultàniament vers els seus dos pols. L'home, en les pulsions de la seva sexualitat, es troba simultàniament encarat a si mateix i a la consecució de la seva pròpia autosatisfacció, i orientat vers l'altre i la comunicació i comunió amb ell. La sexualitat pot ser i és, alhora, instrument de plaer i font de felicitat, eina de satisfacció del desig i vehicle comunicatiu de la tendresa, manifestació de l'egoisme eròtic o expressió de l'estima-

¹⁰ A. Nygren, *Eros et Agape*, Paris, 1944.

ció generosa. De l'home depèn la resolució d'aquesta tensió, una resolució que no és mai definitiva, sinó que cal conquerir-la cada cop. L'home pot lliurement contraposar els seus instints, que el porten espontàniament vers la satisfacció del desig o la recerca de plaers, amb la seva orientació cap a una major plenitud en la consecució i vivència de la tendresa que l'apropa a l'altre i d'una felicitat que és precisament comunió i comunicació amb l'altre. L'home pot fet vèncer la felicitat sobre el propi plaer, la tendresa sobre el desig, l'amor benvolent d'ágape sobre l'amor eròtic, però les pulsions de plaer, l'instint del desig i la tendència eròtica quedaran sempre vives en ell, presents en la seva relació afectiva, en la vivència de la seva sexualitat..

En realitat, aquesta tensió ètica és la mateixa que afecta la globalitat de la vida de l'home i que signifiquem amb els termes d'egoisme i d'altruisme. No són res més que la transposició de l'egoisme i de l'altruisme a l'àmbit de la sexualitat. De la mateixa manera que l'home és capaç de vèncer el propi egoisme, sempre present com a recerca de si mateix i de la pròpia autosatisfacció per damunt de tot, i de posar-lo al servei de l'altruisme, de l'obertura a l'altre i a la seva realitat i benestar, així mateix passa en la sexualitat. Mai l'egoisme deixarà d'estar present en la vida de l'home, i fins i tot representa, en una equilibrada mesura, una força positiva que facilita l'autoestima i la pròpia realització personal. Però com l'egoisme troba el seu sentit més plener en el lliurament a l'altre, en la capacitat de posar-se al servei de l'altre, així passa amb la sexualitat: també en ella cal considerar la importància de la recerca del plaer, de l'impuls del desig i de la voluntat de posseir eròticament l'ésser estimat, però aquestes forces troben la seva veritable plenitud en esmerçar-les amb vista a la consecució de la felicitat que s'arrela en el compartir, a la vivència de la tendresa com a capacitat de gaudir del benestar de l'altre, a la plenitud d'un amor que sigui transitiu i no el simple emmirallament eròtic de qui en l'altre es busca a si mateix.

En clau creient, resulta paradigmàtica la tensió entre mort i vida, tal com ens és presentada i resolta amb la vida i la missió de Jesús de Natzaret, per tal d'elaborar una lectura cristiana de la sexualitat. Més enllà de la simple consideració de la sexualitat com a obertura a la nova vida, a la transmissió de la vida, la sexualitat troba en ella mateixa un sentit cristià quan és viscuda en l'obertura a l'altre, en la dinàmica de lliurament personal a favor de l'altre, de la mateixa manera que la mort de Jesús esdevingué paradigma de la vida veritable, de la vida que ho és en la mesura que és donada i no gelosament posseïda.

La sexualitat entre la recerca d'intimitat i la por a la vulnerabilitat: la tensió antropològica de la sexualitat humana

Fins ara hem exposat la tensió pròpia a la sexualitat que té més a veure directament amb la qüestió ètica. Es tracta de vèncer l'egoisme posant per damunt l'impuls cap a l'altre com a fita prioritària de la pròpia vida. I això materialitzar-ho en la vivència de la sexualitat. Però la sexualitat també està sotmesa a una tensió de tipus antropològic que està per damunt i travessa tota la vivència que d'ella es fa. Ens referim a la tensió entre intimitat i vulnerabilitat, dues coordenades fonamentals en les quals s'escriu el viure humà en la seva capacitat de relació.

L'home cerca la intimitat. Amb ella vol expressar la necessitat i voluntat de sentir-se acompanyat, reconegut, estimat. Amb la consecució de la intimitat, expressem la possibilitat de fugir de l'angoixant soledat en què es pot trobar la vida humana. L'home és un individu, però no vol restar clos en la seva individualitat, sinó que pretén establir ponts de comunicació, de complicitat, de solidaritat, amb d'altres persones. Tota la vida és, en aquest sentit, una recerca de major intimitat. En l'amistat, en la col·laboració professional, en el veïnatge i, de manera molt especial, en les relacions afectives, l'home cerca compartir, saber-se conegut, entès i acceptat, fins i tot estimat. Això és la intimitat. Una necessitat humana que esdevé recerca i opció en front d'algunes persones concretes. I traïr la intimitat concedida és una de les faltes més greus que l'home pugui sofrir: la confiança traïda no és res més que un esforç d'intimitat que s'ha abocat al fracàs perquè l'altre, aquell en qui s'ha confiat, amb qui s'ha construït la intimitat, no n'ha estat suficientment mereixedor.

La sexualitat, essent com és una qüestió que concerneix la personalitat dels homes, reflecteix aquesta incessant recerca d'intimitat, però portada a la seva més alta expressió. Precisament perquè en la sexualitat es juga el tu a tu, el cara a cara, la implicació de les persones és més gran. I justament perquè la sexualitat posa en joc els components primaris més importants de l'home, que l'impliquen en la seva recerca de plaer i de satisfacció, que el descobrixen tal com és davant l'altre, descobrint-lo en la nuesa en la qual es manifesta la plenitud de l'entrega sexual com una culminació i un símbol; justament per tot això podem afirmar que la sexualitat ofereix a l'home la més alta possibilitat de connectar amb l'altre, d'establir una relació de veritable i fonda intimitat. La vivència de la sexualitat pressuposa i expressa en l'home una set

d'intimitat compartida de la qual cada manifestació de la sexualitat és un signe i una concreció.¹¹

Però, d'altra banda, l'home és també subjecte de vulnerabilitat. Parlar de vulnerabilitat vol dir parlar de fragilitat, de limitació, de petitesa, i fins i tot de desencert. La vulnerabilitat apareix quan es posen al descobert els punt febles de la persona, les seves pors i angoixes, i són tractats sense respecte, amb violència o amb menyspreu. Tot home pretén sentir-se segur, arrelat en la seva concreció, identificat i apreciat en la seva entitat. Però alhora tot home sap de la seva feblesa, la coneix i sovint l'emmascara. Perquè mostrar la pròpia feblesa és posar-se en mans de l'altre, de la seva ironia, del seu menyspreu, del seu atac. El viure humà esdevé aleshores una creixent presa de consciència de la pròpia fragilitat, física, psíquica, i fins i tot moral, i una decidida voluntat de protegir aquesta feblesa contra els atacs de qualsevol persona. Posar-se en mans d'algú, confiar en algú, és sempre un risc, és confiar que aquest algú ens tractarà correctament, amb respecte i estima, sense prepotència ni violència.

També en aquest sentit la sexualitat és un àmbit privilegiat on es juga la vulnerabilitat humana. Precisament perquè en la sexualitat, en l'encontre amb l'altre des de la totalitat d'un mateix, es manifesta la realitat primària de la persona, més enllà de les màscares i de les racionalitzacions, i justament en la nuesa en la qual es juga la sexualitat humana, expressió i símbol de la indefensió humana, en ella s'expressa un dels moments més elevats de la vulnerabilitat humana. L'entrega del propi cos, amb el que significa de lliurament del propi jo més íntim, desemmascarat de totes les proteccions de la pròpia fragilitat, és a la vegada la gran possibilitat de comunicació i la més arriscada ocasió de fracàs personal en la manipulació i manca de respecte per part de l'altre. Curiosament, allò que expressa el desig més intens de l'ésser humà, la màxima possibilitat de comunió amb l'altre, constitueix alhora l'espai i el risc de la seva màxima vulnerabilitat.

Intimitat i vulnerabilitat estam íntimament lligades, i d'una manera especial es posen en joc en la vivència de la sexualitat. Amb la sexualitat, es vol trobar l'altre, però aquesta trobada cons-

¹¹ Fem nostra la reeixida expressió de Carlos Domínguez: "en el corazón de la sexualidad anida lo ilusorio, la aspiración a eliminar esa distancia que nos constituye como sujetos, la pretensión de romper todo límite, barrera o separación. En definitiva, la sexualidad humana aspira a la ilusión suprema de borrar esa condición, adquirida desde el día mismo de nuestro nacimiento, de ser esencialmente *seres separados*" (a *Encrucillada*, marzo abril 1993, p. 121. Citat per José Ignacio González Faus, o.c., p. 11).

titueix també un risc. Amb la sexualitat abracem i ens deixem abraçar per l'altre, però aquesta abraçada, manifestació d'intimitat, de pretesa comunió en el cos i en l'esperit, és també posar-se en mans de l'altre, desprotegidament, amb el risc que l'altre m'utilitzi, em negui en la meva dignitat, no em reconegui en la meva grandesa, no em respecti en la meva personalitat, no assumeixi en l'estimació també els meus defectes, la meva petitesa i fragilitat.

En realitat, tota la vida humana està sotmesa a aquesta dialèctica d'intimitat i vulnerabilitat. L'home vol crear espais d'intimitat, però en aquesta mateixa voluntat s'hi juga el risc de posar-se en mans d'altri. L'amic esdevindrà potencialment el més aferrissat enemic si precisament traeix aquesta amistat, perquè en l'amistat s'hi ha posat confiança, s'ha ofert la pròpia intimitat i, per tant i alhora, s'ha arriscat la pròpia vulnerabilitat. Només l'amic pot fer mal de debò, perquè en realitat només l'amic sap de mi allò que és desconegut per als altres. A l'amic se li confia tot, i aquest gest de confiança esdevé necessàriament una aventura, un salt en el buit que diposita la pròpia petitesa en les seves mans.

I hem d'afegir que aquesta dialèctica roman irresoluble. Perquè, en viure, el viure humà no queda satisfet en el propi aïllament i necessita dels altres en general i d'altres, d'íntims, en particular. El replegament en un mateix, la negativa d'establir ponts d'intimitat amb d'altres persones resulta ser la més castradora de les opcions que es poden prendre, perquè deixa en la més absoluta soledat l'home que precisament és, en ell mateix, relació, crida a la comunicació, esperança de comunió. I d'altra banda, viure és també la necessitat de sentir-se i de saber-se reconegut i acceptat, no trontollat d'una banda a altra per quedar en la més precària inestabilitat i inseguretat. Així, si viure, el viure humà, és sempre una recerca d'intimitat, és també i alhora una recerca de protecció de la pròpia vulnerabilitat. I aquesta dialèctica reclama un equilibri: no hi ha intimitat sense posar en joc la pròpia realitat més pregona i, per tant, sense sotmetre's al risc de la vulnerabilitat. I recíprocament no hi ha autoprotecció possible de la pròpia vulnerabilitat sense limitar la recerca i consecució d'intimitat.

Aquesta dialèctica es juga d'una manera especial, troba el seu cim, en la vivència de la sexualitat i en l'exercici de la genitalitat. Si la sexualitat expressa la trobada fonda amb l'altre, si això es manifesta d'una manera especialment intensa en la trobada sexual embolcallada en la genitalitat, si la mateixa nuesa del cos compartit expressa el màxim apropament de dues persones, simultàniament cal dir que la sexualitat comporta el risc de posar-se en mans de l'altre, que la trobada sexual embolcallada en la

genitalitat significa saber-se en mans de l'altre, que la nuesa del cos compartit manifesta adequadament el risc de ser ferit, humiliat, utilitzat, menystingut en el més íntim d'un mateix.

I, tanmateix, parlar de sexualitat és, i ha de ser, parlar d'intimitat compartida i de vulnerabilitat respectada. Viure la sexualitat significa cercar agosaradament la intimitat assumint el risc de la vulnerabilitat. Aquesta és la màgia i la grandesa de la vivència humana de la sexualitat.

La sexualitat humana en l'horitzó de l'amor

Fins ara hem parlat de sexualitat, que inclou i supera la simple genitalitat, i que està sotmesa a una doble tensió, ètica i antropològica.

La qüestió, però, és la de saber quin és l'horitzó que dona sentit i plenitud a la vivència de la sexualitat. I cal dir que aquest horitzó és l'amor. En realitat, la sexualitat representa un moment certament privilegiat, però no únic ni exclusiu, de l'amor, de la relació interpersonal fonamentada en l'amor veritable.

El primer que cal considerar és l'enorme equivocitat del terme amor. Per afegir immediatament la seva ampla pluridimensionalitat.

Sovint, es confon l'amor amb la simple passió. La trobada entre dues persones genera fàcilment aquell mecanisme desbordant pel qual l'altre esdevé fascinant, estimable, obsessivament únic. Només l'altre interessa, i tot adquireix el seu sentit en funció d'aquest altre que ha envaït i omplert l'espai vital de la pròpia vida. Tot es veu en funció de l'altre, de com l'altre ho entendreà, ho respirarà, ho viurà. Les altres persones desapareixen de l'horitzó relacional, i només interessa estar amb l'altre que s'estima, gaudir de la seva presència, enyorar-lo en les seves absències. Tot això és la passió. Un impuls irrefrenable vers un altre concret que no coneix racionalització ni serenitat. I és ben lògic que en una fase determinada i primerenca de la trobada de parella es produeixi aquesta passió: és l'enamorament. L'altre ocupa tota la pròpia vida.

Però confondre aquest enamorament, aquesta passió, amb l'amor madur és un error, no per sovintejat menys greu. L'enamorament, la passió, és un impuls espontani, anàrquic, vers una persona que exerceix una enorme atracció física, psíquica o totes dues alhora. I com tot allò que és primari en l'home, esdevé estrictament humà en la mesura que és assumit per la grandesa de l'home, per la seva intel·ligència i per la seva llibertat. L'enamorament esdevé amor quan la raó i la llibertat el converteixen

xen en un projecte ple de sentit pel qual dues persones decideixen compartir llurs vides.¹² Confondre l'amor amb la simple passió, més pròpia de l'enamorament, és reduir l'humà a la dimensió primària, espontània i efímera. L'amor com a sentiment pur, sovint lloat per poetes, literats i avui per la cinematografia contemporània, és volàtil, no resisteix el pas del temps i especialment el pes dels esdeveniments, no sempre positius, pels quals hauran d'endinsar-se les persones que s'estimen.¹³

Afegim que l'amor, així entès, com a projecte madur que implica dues persones que volen compartir les seves vides per a construir un únic espai vital, es revela pluridimensional, és a dir, que cobreix multitud d'aspectes de la vida individual i de parella. L'amor implica una comunió que no solament es desenvolupa en compartir fàcticament la vida, sinó que es diversifica en els diversos àmbits pels qual transcorre la vida. L'amor és capacitat de diàleg, respecte envers l'altre i estima de l'altre. L'amor és un projecte de vida en comú. L'amor és capacitat de perdó i força emprenedora. L'amor és comunió en la ment i en el cos. És compartir inquietuds i desenvolupar hàbits comuns.

A fi que l'amor sigui tal, és necessari vèncer tota temptació d'egoisme al servei de la generositat envers l'altre, envers l'estimat. Per l'amor, les forces centrípètes, que espontàniament porten l'home a cercar la seva pròpia satisfacció, esdevenen forces centrífugues que tenen sempre compte de l'altre, del seu bé, de la seva promoció.¹⁴ Representa la victòria ètica de la recerca de la felicitat per damunt de la recerca de la pròpia satisfacció en el plaer; representa la prioritat de la tendresa, de la capacitat de posar-se en la pell de l'altre, per damunt del desig que només cerca prioritàriament la pròpia satisfacció.

Però l'amor representa sobretot l'equilibri de la tensió antropològica entre intimitat i vulnerabilitat. Perquè l'amor demana

¹² "Estimar algú no és simplement un sentiment poderós- és una decisió, és un judici, és una promesa" (Erich Fromm, *L'art d'estimar*, Barcelona, 171999, p. 66).

¹³ "Si el desig de la unió física no està estimulat per l'amor, si l'amor eròtic no és també amor fraternal, mai no conduirà a la unió excepte en un sentit orgàstic i transitori. L'atracció sexual crea, per un moment, la il·lusió de la unió, però sense amor aquesta unió deixa els desconeguts tan separats com podien estar-ho abans" (Erich Fromm, *o.c.*, p. 65).

¹⁴ "Una primera explicación de la fuerza del sexo reside en su vinculación al amor. El verdadero amor es siempre como una experiencia de derrota que se convierte en victoria; una experiencia de entrega que se convierte en enriquecimiento; una experiencia de salir de sí que se convierte en el más profundo encuentro consigo; una experiencia de muerte que se convierte en vida." (José Ignacio González Faus, *o.c.*, p. 7).

intimitat, i es dóna allà on dues persones són capaces d'obrir-se l'una a l'altra, capaces de generar àmbits de transparència més enllà de tota opacitat de la vida emmascarada. I aquesta intimitat s'aconsegueix també en la mesura que es venç la por a la pròpia vulnerabilitat, la por a l'altre que, si em coneix en la meua intimitat, pot fer-me mal i esdevenir un enemic.

D'una manera molt especial, totes aquestes característiques de l'amor es materialitzen en la sexualitat. O més ben dit, és en la mesura que hi ha amor que la sexualitat reflecteix la grandesa i noblesa d'aquest amor. La sexualitat com a comunió afectiva en l'horitzó de l'amor veritable és també victòria de la felicitat per damunt de l'estricta plaer, de la tendresa sobre el desig, d'ègape sobre eros. La sexualitat esdevé plenament humana quan es dóna en ella aquesta victòria ètica que reflecteix la grandesa d'un amor plenament ètic.

Similarment, i d'una manera molt especial, la sexualitat esdevé humana, veritablement humana, quan aconseguix equilibrar la tensió entre intimitat i vulnerabilitat, quan en la trobada íntima entre les dues persones que s'estimen es genera l'absoluta confiança que l'altre mai serà el meu enemic, el qui em podrà fer mal, sinó el meu còmplice i company que, coneixent-me de debò, m'accepta i em respecta tal com sóc. Aleshores, i només aleshores, la sexualitat esdevé mediació privilegiada i configuradora de l'amor veritable entre dues persones.

Vers una vivència madura de la sexualitat humana en l'horitzó de l'amor

Després de les reflexions que hem exposat, ens sembla clara la mútua implicació entre la personalitat i la vivència de la sexualitat. El tipus de personalitat determinarà la manera d'encarar la sexualitat, especialment perquè determinarà també la manera d'estimar.

Això vol dir que una aproximació acurada a la sexualitat humana ha de tenir en compte tot allò que concerneix la personalitat humana, sincrònicament i diacrònicament.

Sincrònicament, perquè qualsevol alteració o afectació de la personalitat revertiran en la vivència de la sexualitat. La serenitat o el desassossec que poden envoltar la vida quotidiana de l'home incidiran notablement en la seva particular vivència de la sexualitat, per més que emmarcada en una aurèola de veritable estimació, o en el més planer clima d'alliberament sexual.

Diacrònicament, cal tenir en compte l'evolució natural de la sexualitat, que segueix el ritme d'evolució i maduració de la perso-

na humana. Així, hem de parlar d'una sexualitat infantil (hi ha qui parla fins i tot d'una sexualitat prenatal!) amb el mateix dret que d'una sexualitat adolescent, juvenil, adulta o senil. A cadascuna de les etapes d'aquesta evolució vital, li correspondran aspectes peculiars en la vivència i en l'exercici de la sexualitat que no es poden menystenir.

Així, doncs, no es pot parlar de la sexualitat humana com d'una mesura fixament i establement constituïda, pressuposant sempre i només un home adult i equilibradament constituït. Cal tenir en compte, d'una banda, els múltiples esdeveniments que incideixen en la personalitat de cada persona. D'altra banda, cal considerar totes les peculiaritats pròpies de les diferents etapes de la vida i projectar-les en la seva correlació en la vivència de la sexualitat. La sexualitat és una magnitud dinàmica, que acompanya el desenvolupament de l'home i en segueix les seves pistes.

Precisament perquè la sexualitat i la vivència que se'n fa acompanyen l'evolució de la personalitat, cal aplicar a la sexualitat tot allò que s'inscriu en l'àmbit del creixement de la personalitat. Més encara, és en les mateixes coordenades en les quals es produeix el creixement de la personalitat que es constituïran les coordenades de la vivència personal de la sexualitat. Una personalitat que es desenvolupa en l'harmonia i en l'equilibri relacional esdevindrà el rerefons d'una vivència equilibrada i harmoniosa de la sexualitat. Una persona que en el seu tracte amb els altres aprengui continuadament a desposseir-se de si mateix per estar atent a la realitat de l'altre, en el respecte i la comprensió, serà una persona que viurà la seva sexualitat amb la capacitat de comunicar afecte i tendresa envers la persona estimada. Contràriament a això, la persona que es desenvolupa en l'egocentrisme més absolut, que fa dels altres objecte del seu interès més descarat, convertirà la vivència sexual en un simple mercadeig de cossos que es confonen sense comunió ni comunicació.

És per això que un veritable aprenentatge de la sexualitat no passa només per un exhaustiu coneixement de la funcionalitat genital, encara que aquest coneixement sigui necessari i bàsic. L'aprenentatge de la vivència sexual s'emmarca en el creixement de la personalitat, en l'aprenentatge de la vida. Més enllà dels falsos debats a propòsit de la necessària o immoral precocitat de les relacions sexuals entre els adolescents i els joves, el que resulta realment preocupant, en termes de vivència madura de la sexualitat, és l'efectiva orientació d'aquests adolescents i joves vers una personalitat madura, vers una personalitat que aprèn a vèncer l'egoisme amb la generositat, que sap equilibrar la recerca d'intimitat amb el risc de la pròpia vulnerabilitat.

Abstract

This article aims to show the inherent complexity of human sexuality and to expose the anachronistic postures that still consider this basic dimension of human existence in a negative and repressive manner. The author also wants to expose the postures of the so-called sexual liberation that reduces sexuality to a merely physiological issue and a market object. Because sexuality is subject to a double tension: ethical, in relation with the orientation of opening towards the other or seclusion in oneself that man can give to it; and anthropological, concerning the simultaneity of the need for intimacy and the fear of one's own vulnerability that have a part in the game of sexuality. This double tension is also part of human life, but sexuality is its most acute expression and manifestation. That is the reason why the horizon of love is stated as the only field of sense in human sexuality and an education of sexuality is proposed together with the education of personality.